

УДК 338.1+330.1

Літвінов Олександр Сергійович

д. е. н., доцент, проректор з наукової роботи,
Одеський національний економічний університет (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

JEL classification: O340

Інтелектуальний капітал підприємства (далі – ІКП) є однією з найбільш дискусійних категорій, вплив якої на умови, процес та результати діяльності підприємств постійно збільшується. Під ІКП запропоновано розуміти сукупність економічних відносин між підприємцями, персоналом і суб'єктами зовнішнього середовища щодо формування, споживання та відтворення знань як ресурсу підприємства [1, с. 25]. Однією з ключових дискусій навколо ІКП є дискусія з приводу особливостей його відтворення.

Учені багато років поспіль звертають увагу на особливості динаміки корисності нематеріальних складових капіталу підприємства, які представляють собою знання, інформацію у різних формах як ресурс підприємства. Практичні докази існування зношування елементів ІКП надали Г. Авано, М. Франклін, Дж. Хаскел та З. Кастрінакі, які на підставі опитування керівництва 838 підприємств Великої Британії визначили очікуваний термін корисного використання окремих об'єктів ІКП (табл. 1).

Таблиця 1

Середня очікувана тривалість корисного впливу інвестицій в окремі складові інтелектуального капіталу підприємств Великої Британії, років

Елементи ІКП	Сфера діяльності		Розмір підприємства	
	Виробництво	Послуги	До 500 осіб	Більше 500 осіб
Тренінги	2,9	2,7	2,7	2,5
Програмне забезпечення	3,4	3,2	3,2	3,6
Репутація та брендинг	4,1	2,6	2,8	2,9
R&D	5,5	4,3	4,6	4,8
Дизайн	4,6	3,7	4,0	5,0
Удосконалення бізнес-процесів	5,4	4,0	4,2	3,2
У середньому	4,3	3,4	3,6	3,7

Джерело: складено автором за даними [2, с. 70]

Було визначено, що нематеріальні об'єкти можуть зношуватися протягом значно меншого часу, ніж матеріальні ресурси. Найбільший очікуваний період корисного використання мають результати R&D та вдосконалення бізнес-процесів у сфері виробництва – 5,5 та 5,4 роки відповідно. Найменший період корисного використання мають результати тренінгів – 2,5 роки на відносно малих підприємствах та репутація й брендинг – 2,6 роки у сфері послуг. Тобто об'єкти ІКП повністю

зношуються за період від 2,5 до 5,5 років залежно від їхнього виду, сфери діяльності та розміру підприємства.

Але більш важливого висновку у своїх дослідженнях дійшла О. Собко, яка звертає увагу на те, що зношування ІКП залежить не тільки від їхнього виду, сфери економічної діяльності та розміру підприємства, але ще й від особливостей споживання знань, які уособленні в об'єктах ІКП. На думку дослідника, об'єкти ІКП пришивидшують втрату своєї цінності або зношуються у випадку невикористання їх у практичній (виробничій) діяльності [3, с. 79].

Незважаючи на те, що всі види ресурсів підприємства мають здатність зношуватися із часом, між їхнім зношуванням є суттєві відмінності. Особливості зношування окремих видів ресурсів пов'язані передусім із особливостями їх натурально-речового втілення. При цьому зношування ресурсів підприємства можна поділити на зношування під дією сил природи та зношування їхньої корисності у результаті дії науково-технічного прогресу. Зношування у результаті зовнішнього фізичного і хімічного впливу прийнято називати фізичним зношуванням, тоді як зношування під впливом наукових досягнень називають моральним, або економічним. Фізичне зношування впливає на трудові, матеріально-сировинні та матеріально-технічні ресурси підприємства. При цьому моральне, або економічне зношування впливає не на матеріальну оболонку ресурсів, а на їхнє інтелектуальне втілення – людський капітал, інтелектуально-технологічний капітал, капітал відносин та організаційний капітал.

Можна погодитися із думкою Л. Городянської, що моральне зношування притаманне лише нематеріальним ресурсам, тоді як матеріальні активи втрачають споживчу вартість унаслідок дії функціонального зношування, таким чином заперечуючи існування впливу на матеріальні активи досягнень науки і техніки й змінюючи стандартний термін «фізичне зношування» на новий – «функціональне зношування» [4, с. 196]. Тобто матеріальним ресурсам притаманна наявність фізичного (функціонального) зношування, тоді як нематеріальним ресурсам – морального (нематеріального). При цьому, один об'єкт може мати як матеріальне, так й інтелектуальне наповнення, відноситися і до матеріальних, і до нематеріальних, відчувати вплив фізичного й морального зношування.

Отже, процес втрати ІКП своїх споживчих властивостей пропонуємо називати зношуванням ІКП. Втрата споживчих властивостей об'єктами ІКП відбувається у результаті появи нових однотипних об'єктів ІКП (пов'язаних із людським, організаційним, інтелектуально-технологічним капіталами та капіталом відносин), які мають більшу корисність для споживачів. При цьому, на відміну від фізичного, моральне зношування прискорюється при невикористанні об'єктів ІКП (а не навпаки) оскільки при цьому унеможливорюється й відтворення ІКП. Наявність та об'єктивність зношування об'єктів ІКП зумовлює необхідність їхнього відтворення.

Значна кількість науковців при визначенні сутності відтворення ІКП звертають насамперед увагу на процес його грошового відшкодування. Також дослідники помилково ототожнюють процес відтворення з діями щодо заміни об'єктів, або із натуральним відтворенням. Однак більшість нематеріальних елементів капіталу не мають натурального втілення, а процес грошового відтворення повинен лише відображати процес відтворення корисності ІКП. Підтримуючи думку вчених, які відтворення розуміють як процес відновлення споживчої вартості, пропонуємо авторське визначення цього поняття. Відтворення ІКП – це безперервний процес споживання та відновлення споживчих властивостей об'єктів ІКП. Безперервність процесу відновлення зумовлена безперервністю процесу зношування об'єкта ІКП. Відновлення споживчих властивостей передбачає оновлення існуючих або створення нових з метою протидії зношенню об'єкта ІКП.

Література

1. Літвінов О. С. *Інтелектуальний капітал підприємства : сутність, оцінка, розвиток* : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 392 с.
2. Awano G. et al. *Measuring investment in intangible assets in the UK : results from a new survey*. *Economic & Labour Market Review*. 2010. Vol. 4. No. 7. Pp. 66–71.
3. Собко О. М. *Інтелектуальний капітал підприємства : концептуалізація-функціонування-розвиток* : монографія. Тернопіль : Крок, 2014. 360 с.
4. Городянська Л. В. *Показники облікової моделі вартісного оцінювання відтворювальних економічних ресурсів*. *Формування ринкових відносин* : зб. наук. праць. 2010. № 23. С. 495–505.